

УДК 336.71.078.3

Жмурко Н.В.*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівського національного університету імені Івана Франка***Милян З.С.***студент
Львівського національного університету імені Івана Франка*

ОЦІНКА РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

У статті проаналізовано сучасний стан та особливості формування ресурсної бази вітчизняних банків. Розглянуто заходи щодо управління ресурсною базою комерційних банків. Запропоновано шляхи удосконалення механізму формування і використання банківських ресурсів.

Ключові слова: банківські ресурси, власний капітал, депозити, зобов'язання, фінансова криза.

Жмурко Н.В., Милян З.С. ОЦЕНКА РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦИАЛА КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ ФИНАНСОВОГО КРИЗИСА

В статье проанализированы современное состояние и особенности формирования ресурсной базы отечественных банков. Рассмотрены мероприятия по управлению ресурсной базой коммерческих банков. Предложены пути усовершенствования механизма формирования и использования банковских ресурсов.

Ключевые слова: банковские ресурсы, собственный капитал, депозиты, обязательства, финансовый кризис.

Zhmurko N.V., Mylyanyk Z.S. ASSESSMENT OF RESOURCE POTENTIAL OF COMMERCIAL BANKS IN CONDITIONS OF FINANCIAL CRISIS IN UKRAINE

The modern state of features of forming of resource base of Ukrainian bank institutions is analyzed. Going is considered near a management the resource base of commercial banks. The ways of improvement of mechanism of forming and use of bank resources are offered.

Keywords: bank resources, capital, deposits, obligations, financial crisis.

Постановка проблеми. У XXI столітті ринок фінансових послуг є одним із найважливіших і невід'ємних складових ринкової економіки. Саме тому інтерес до різних аспектів його діяльності та методів управління ним безперервно зростає. Сучасний ринок фінансових послуг України представлений банками, страховими компаніями, інвестиційними фондами, компаніями, що спеціалізуються на операціях з цінними паперами, кредитними спілками та іншими суб'єктами. Однак найрозвинутішою являється саме банківська система, яка на фоні європейських колег є ще відносно «молодою», і тому потребує удосконалення своєї діяльності.

Протягом останніх років комерційні банки поступово перетворилися в основних посередників перерозподілу капіталу, у забезпеченні безперервності процесу економічного відтворення. Умови зростаючої конкуренції і комерціалізації діяльності диктують необхідність реорганізації структур, розробки гнучких ринкових стратегій, проведення сегментації ринку банківських послуг, їх розвитку та удосконалення механізму використання власних ресурсів.

Актуальність дослідження обраної теми полягає у тому, що останнім часом в економіці та банківській системі України відбулися радикальні зміни, обумовлені досягненням державою реальних політичних і економічних партнерів з одного боку і практичного краху соціально-орієнтованої економіки – з іншого, викликаного проведенням військових дій на території нашої держави з усіма негативними наслідками для її економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дає змогу побачити, що проблеми дослідження формування та ефективного використання ресурсної бази вітчизняних банківських установ присвячено багато праць як українських, так і зарубіжних авторів.

Серед них варто виділити таких, як О. Васюренко, О. Дзюблюк, О. Заруба, О. Кириченко, А. Мороз, М. Савлук, А. Ятченко та низки інших, які достатньо глибоко висвітлили питання ресурсної політики, управління депозитними операціями та інші аспекти формування і використання ресурсної бази комерційних банків.

Не заперечуючи важливості отриманих результатів вищезгаданих вчених, варто зазначити, що комплексне дослідження механізму управління ресурсами комерційних банків з врахуванням сучасних вимог, на сьогодні є досить рідкісними. У зв'язку із фінансово-економічною кризою в Україні процеси формування і використання фінансових ресурсів банків не тільки загострилися, а і потребують розроблення нової концепції розуміння питання з врахуванням системного поглибленого зв'язку не тільки між окремими складовими функціональної діяльності банку, а і з урахуванням складної системи глобальної та національної взаємодії.

Основними завданнями статті є аналіз ресурсного потенціалу комерційних банків України в умовах фінансової кризи та розробка рекомендацій щодо його удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Комерційні банки є насамперед підприємствами, що спеціалізуються на посередницькій діяльності, яка пов'язана, з одного боку, з купівлею вільних грошових коштів на ринку ресурсів, а з іншого – їх продажем підприємствам, організаціям та населенню. За таких умов для банківських установ є однаково важливими як операції із залучення коштів, так і з їх розміщення. Від операцій із залучення коштів залежить розмір банківських ресурсів і, отже, масштаби діяльності комерційних банків. В свою чергу, вигідне розміщення ресурсів сприяє підвищенню дохідності та

ліквідності комерційних банків, забезпечує їх економічну самостійність та стабільність. На нашу думку, ресурси комерційного банку – це сукупність коштів, які акумулюються ним з різних джерел, та використовуються для проведення активних операцій з метою отримання прибутку.

Відповідно, щодо джерел утворення банківських ресурсів, то за економічним змістом, їх поділяють на власні, залучені та запозичені (рис. 1).

Крім цього, існує два рівні управління ресурсами комерційного банку:

- державний рівень (управління здійснюється через НБУ з використанням різних фінансових інструментів);
- рівень комерційного банку.

Сучасні ресурсні проблеми банків обумовлені багатьма факторами як зовнішнього, так і внутрішнього характеру. Зовнішніми чинниками впливу є: незадовільний стан світової та національної фінансово-економічних систем, недосконалість грошово-кредитної політики центрального банку, недосконалість законодавчої бази, підірвана довіра до кредитних установ, нерозвиненість ринку страхування та фондового ринку тощо. Найбільш вагомим чинником внутрішнього характеру щодо накопичення ресурсних проблем банків є: недостатній рівень капіталізації банків, а внаслідок цього – ненадійність, нестабільність та неспроможність банків пристосуватися до несприятливих змін кон'юнктури ринку. Вирішення проблем, які виникають під впливом вищеперелічених факторів, вимагає від банків оптимізації ресурсної політики [2].

У зв'язку з низкою вищеперелічених проблем НБУ використовує такі інструменти:

1. Надання кредитів Національним банком України комерційним банкам, що безпосередньо впливає на розмір їх пасивів. При цьому велике значення має

процентна політика НБУ: встановлена офіційна облікова ставка виступає фактором регулювання попиту на міжбанківський кредит.

2. Операції на відкритому ринку – операції з купівлі-продажу державних цінних паперів, що можуть збільшувати або зменшувати розмір пасивів комерційних банків.

3. Встановлення економічних показників регулювання діяльності комерційних банків:

- мінімальний розмір статутного фонду;
- співвідношення між розміром власних коштів банку і сумою активів;
- обов'язкові резерви – частина ресурсів, внесених на безпроцентний рахунок в НБУ за його вимогою. Вони обмежують можливості кредитування і депозитної емісії;
- показники ліквідності комерційного банку і максимального розміру ризику на одного позичальника;
- інші показники.

Відомо, що структура ресурсів окремих комерційних банків є індивідуальною і залежить від ступеня їх спеціалізації, особливостей їх діяльності, стану ринку кредитних ресурсів та інших факторів. Так, універсальні комерційні банки, які здійснюють переважно операції з короткострокового кредитування, як основний вид залучених ресурсів використовують короткотермінові депозити, а іпотечні банки, які займаються довгостроковим кредитуванням під заклад нерухомості, мобілізують кошти шляхом випуску та реалізації довгострокових зобов'язань [1].

Головне завдання внутрішньобанківського управління ресурсною базою полягає в тому, щоб мобілізувати тимчасово вільні грошові кошти і перетворити їх в реальні кредитні ресурси. Проте в умовах економічної нестабільності важко ефективно здійснювати стратегічне управління діяльністю банку загалом та

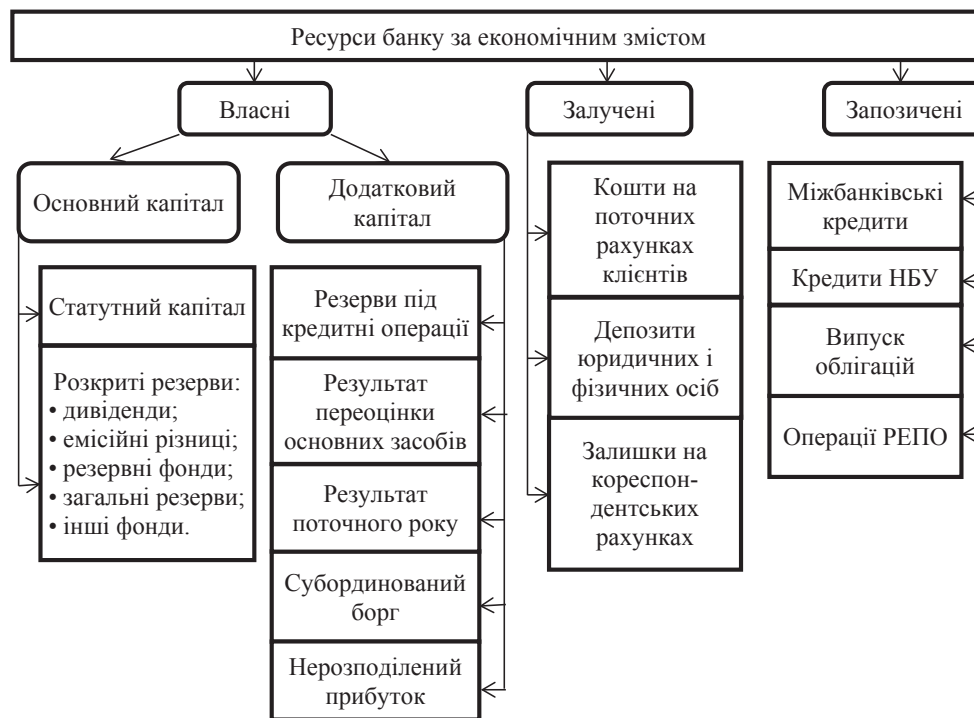

Рис. 1. Класифікація джерел утворення ресурсної бази банків

Джерело: складено на основі [3; 6]

його ресурсною базою зокрема, від формування та використання якої залежать діяльність банківської установи та розвиток банківського сектору, оскільки дуже важко передбачити, які тенденції пануватимуть у банківській системі України найближчим часом.

В несприятливих умовах зовнішнього середовища діяльності банків в Україні виникає потреба власне у антикризовому управлінні ресурсами банку. Враховуючи неконтрольований характер зовнішніх чинників банківська установа повинна не лише диверсифікувати портфель власних та залучених фінансових ресурсів, а і проводити постійний моніторинг фінансового стану та фінансових результатів діяльності на предмет виявлення ймовірних та фактичних кризових явищ із одночасним здійсненням заходів нівелювання їх впливу.

За даними, розміщеними на офіційному сайті Національного банку України, проведемо аналіз динаміки ресурсної бази банків України за останні роки (рис. 2).

Як бачимо, процес поглиблення нестабільності національного фінансового ринку ускладнив систему управління в банках, у тому числі і систему формування їх ресурсної бази. Однак протягом останніх років вона мала зростаючу тенденцію як у частині власних, так і у частині залучених ресурсів.

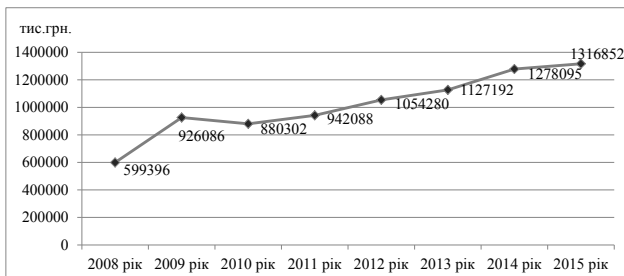

Рис. 2. Ресурсна база банків України станом на 1 січня 2008–2015 рр.

Джерело: складено на основі [5]

На початок 2015 року ресурсна база вітчизняних банків для здійснення активних операцій, за рахунок девальвації гривні зросла на 3,03%. Проте у той час капітал банківської системи на 1 січня 2015 р. зменшився на 23,14%. Це відбулося через суттєве виведення регулятором банків, які мають банківську ліцензію протягом 2014 р. з вітчизняного ринку банківських послуг. Політика українських банків, що була спрямована на прискорене зростання кредитних операцій, вимагала швидкого нарощування ресурсної бази. Саме тому, зважаючи на проблематику кризового періоду, найбільш важливим у системі оптимізації суспільно-економічних пропорцій є, на наш погляд, установлення оптимального співвідношення між темпами зростання ВВП та темпами зростання найбільш важливих напрямів роботи банків, зокрема, темпів зростання їх активів.

У структурі залучених ресурсів основним компонентами ресурсного потенціалу банків України були кошти фізичних осіб та кошти суб'єктів господарської діяльності. Причиною такого стрімкого зростання залученої компоненти ресурсної бази банків стала загальновідома цінова політика банків. На наш погляд, навіть при незмінності загальної структури суспільно-економічного відтворення, нарощення ресурсної бази банків за допомогою цінового інструменту згодом призведе до чергового колапсу.

Крім цього, проблемою для розвитку як банківської системи, так і для всієї суспільно-економіч-

ної системи є відсутність довгострокових ресурсів, пошук і мобілізація яких не може обмежуватися роботою окремих банківських установ, тому передбачає макроекономічний рівень реалізації комплексу важливих завдань, спрямованих на здійснення відповідних регулятивних заходів з боку держави. До таких заходів можна віднести:

- розширення можливостей забезпечення ефективного механізму рефінансування банків з боку НБУ;
- використання механізму диференціації окремих нормативів регулювання діяльності банків у тій частині, яка стосується умов організації кредитного процесу;
- створення спеціалізованого банку розвитку;
- головним завданням повинна стати реалізація довгострокового кредитування пріоритетних галузей економіки тощо.

Таким чином, умови формування ресурсної бази банків (на комерційних засадах чи через бюджетний механізм) мають визначитися особливостями реалізації ними тих стратегічних цілей, які визначаються політикою держави у галузі фінансового забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку національного господарства.

Реалізація сукупності запропонованих заходів може сприяти підвищенню ефективності функціонування банків у сфері формування та використання ресурсної бази, що є необхідною умовою мобілізації внутрішніх фінансових ресурсів країни, а відтак стимулювати інвестиційні можливості та економічне зростання.

Світова практика свідчить, що важливим джерелом фінансування не тільки економіки, а і дефіциту державного бюджету є заощадження приватного сектору. У період криз національного виробництва саме вони становлять вагомий чинник економічного зростання і розвитку країни. Вирішити проблеми економіки України не вдаючись до залучення іноземного капіталу можна лише за умов впровадження нових ефективних заходів щодо залучення коштів приватного сектору і ефективного їх розміщення, оскільки чим більша частка залучених коштів клієнтів банку на довгостроковій основі, тим стабільніша частина ресурсів комерційного банку, що задовільно впливає на його ліквідність і зменшує залежність від міжбанківських позик [7].

Висновки. Нині об'єктивна оцінка ресурсного потенціалу комерційних банків України та формування надійного механізму управління ними є одним із найважливіших завдань для забезпечення економічного зростання. Банківська система має володіти сукупністю ресурсів, достатніх як для фінансування поточних потреб суб'єктів господарської діяльності, так і для фінансування інвестиційної діяльності, формування відповідних резервів і підтримки власної ліквідності.

Наслідки глобальної фінансової кризи виявилися надзвичайно руйнівними для українського банківського сектору. Передусім виникла серйозна проблема з формуванням банками ресурсів. В умовах нестабільності через панічні настрої населення масово намагалося закрити депозитні рахунки, що спричинило значні проблеми з ліквідністю у банківських установах. Не менш складною була ситуація з недепозитними ресурсами, що зумовлювалося двома причинами. По-перше, падіння фондового ринку унеможливило випуски корпоративних облігацій. По-друге, внаслідок девальвації національної валюти виникли значні проблеми з обслуговуванням банками зовнішньої заборгованості. Водночас більшість

банків змогли вчасно розрахуватися з цими боргами частково за рахунок власних коштів, частково – за рахунок кредитів, отриманих від НБУ.

Нині наявні у розпорядженні банків активи майже ними не використовуються, а спрямовуються у резерви задля забезпечення необхідного рівня ліквідності установи. Таке їх використання не є ефективним з позиції прибутковості банківської діяльності, але є вимогою часу і реакцією на ті обставини, що дестабілізують вітчизняний банківський сектор. Процес управління ресурсною базою комерційних банків в Україні повинен включати такі складові, як формування ресурсів, їх розподіл, використання та контроль за ними. Лише комплексний підхід до менеджменту банківських ресурсів дозволить захистити вітчизняні банки від загрози банкрутства та ліквідації і забезпечити здатність до безперервної, рентабельної діяльності.

Отже, умовою забезпечення фінансової стійкості та ефективної роботи банків України є створення відповідної ресурсної бази, тобто сукупності грошових коштів, які надходять у розпорядження банків з різних джерел і використовуються для здійснення активних операцій, та ефективного механізму її використання.

УДК 336

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Береславська О.І. Депозитні операції банків України: сучасний стан та напрямки розвитку / О.І. Береславська, В.А. Овсяник // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2013. – Вип. 1. – С. 54-60.
2. Бригінська Л.Г. Проблеми формування ресурсної бази банків України [Електронний ресурс] / Л.Г. Бригінська // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. – 2013. – Вип. 10(1). – С. 29-30.
3. Д'яконова І.І. Теоретичні аспекти і класифікація депозитних ресурсів комерційних банків [Електронний ресурс] / І.І. Д'яконова, А.А. Ашурбекова // Всеукраїнський науково-виробничий журнал. Сталий розвиток економіки. – 2012. – № 1(11). – С. 286-289.
4. Крупка М.І. Банківська система : навч. посібник / [М.І. Крупка, Є.М. Андрушак, І.В. Барилюк та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук, проф. М.І. Крупки. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2012. – 510 с.
5. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/>.
6. Фурсова В.А. Формування ресурсної бази комерційних банків: сучасний стан і перспективи розвитку [Електронний ресурс] / В.А. Фурсова, М.О. Капелюшна // Открытые информационные и компьютерные технологии. – 2011. – № 50. – С. 118-124.
7. Циганюк Д.Л. Сучасні тенденції формування ресурсної бази банків України / Д.Л. Циганюк // Придніпровський науковий вісник. – 2014. – № 4. – С. 53-62.

Канцур І.Г.

старший викладач кафедри менеджменту
Національного університету державної податкової служби України

РОЛЬ ФІСКАЛЬНОГО МЕХАНІЗМУ У РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

У статті розглянуто вплив основних інструментів фіскального механізму на розвиток соціальної сфери. Встановлено, що основною проблемою у фінансуванні суспільних потреб є удосконалення фіскального механізму. Забезпечення раціонального та ефективного перерозподілу національного доходу сприятиме підвищенню добробуту незахищених верств населення і соціальних гарантій.

Ключові слова: фіскальний механізм, інструменти фіскального механізму, соціальна сфера, суспільні блага, суспільні потреби.

Канцур И.Г. РОЛЬ ФИСКАЛЬНОГО МЕХАНИЗМА В РАЗВИТИИ СОЦИАЛЬНОЙ СФЕРЫ

В статье рассмотрено влияние основных инструментов фискального механизма на развитие социальной сферы. Установлено, что основной проблемой в финансировании общественных потребностей является усовершенствование фискального механизма. Обеспечение рационального и эффективного перераспределения национального дохода будет способствовать повышению благосостояния незащищенных слоев населения и социальных гарантий.

Ключевые слова: фискальный механизм, инструменты фискального механизма, социальная сфера, общественные блага, общественные потребности.

Kantsur I.G. THE ROLE OF FISCAL MECHANISM IN THE DEVELOPMENT OF SOCIAL SPHERE

In the article the influence of the main instruments of fiscal mechanism for social development. It was established that the main problem in financing public needs is to improve fiscal mechanism. Ensuring rational and effective redistribution of national income will increase the welfare of vulnerable groups and social guarantees.

Keywords: fiscal mechanism, mechanism of fiscal instruments, social, public goods, social needs.

Постановка проблеми. В Україні, як і в будь-якій іншій державі, основним показником соціалізації економіки є підвищення добробуту та якості життя, в основу розвитку якої має бути покладена соціальна домінанта інтенсивного економічного розвитку та інноваційного відтворення. Водночас мають бути враховані моральні та духовні аспекти розвитку особистості. Адже економіка – це частина загального механізму суспільного розвитку, всі елементи якого взаємодіють один з іншим і однаково важливі, де стабільність і життєздатність держави визначаються

перш за все рівнем моральності та духовного розвитку громадян, а не лише станом економіки [10, с. 20]. А удосконалення фіскального механізму в напрямі забезпечення раціонального та ефективного перерозподілу національного доходу є вкрай важливою проблемою соціального розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність фіскального механізму, його особливості, інструменти впливу на соціально-економічні процеси розкрито у наукових роботах вітчизняних та зарубіжних дослідників таких, як: В. Дем'янишина [5],